

LOGINIŲ JUNGČIŲ VARTOJIMO SAVITUMAS PRANCŪZŲ IR LIETUVIŲ KALBŲ TEISĖS TEKSTUOSE: VERTIMO ASPEKTAI

LIUCIJA ČERNIUVIENĖ
ANTANAS DAMBRAUSKAS

Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas
Vertimo studijų katedra
liuce@hotmail.com
antanas.dambrauskas@gmail.com

Teisės tekstų vertimų analizė yra itin aktuali mūsų dienų vertimo teoretikams ir praktikams: daugiakalbėje Europos Sąjungoje teisės aktų vertimų į nacionalines kalbas gausu, teisės tekstų vertimas taip pat užima nemenką nacionalinių vertimo rinkų dalį. Straipsnyje analizuojama teisės tekstų vertimo specifika, konkrečiai – loginių jungčių vartojimo savitumas prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose ir teisės tekstų vertimuose iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą. Analizė aktuali, nes loginės jungtys nemažai tirtos prancūzų kalbininkų, bet beveik nenagrinėtos lietuvių kalbininkų. Tyrimo objektas – loginių jungčių vartojimas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimuose prancūzų kalba ir tų sprendimų vertimai į lietuvių kalbą, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų tekstai lietuvių kalba. Gauti rezultatai gretinami siekiant nustatyti loginių jungčių vartojimo savitumą prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose ir iširti, ar vertėjai laikosi lietuvių teisės kalbai būdingų normų, ar jų vertimams būdinga prancūzų teisės kalbos interferencija.

ĮVADAS

Verčiant teisės tekstus susiduriama su šių tekstų stiliui ir terminijai būdingomis specifinėmis problemomis. Nors toks teiginys galbūt tiktų ir kitų žanrų ar sričių tekstų vertimo problematikai apibūdinti, pasak Gladys Gonzalez-Matthews, teisės tekstų vertimas pasižymi kai kuriais sunkumais, kurių verčiant kitų sričių tekstus nėra (Gonzalez-Matthews 2003, 79): teisės kalbos teksto, užrašyto viena kalba, perteikimas kita kalba – tai ne tik lingvistinių ir terminologinių, bet ir teisinių, socialinių ir kultūrinių ypatybių perteikimas.

Teisės kalba, kaip atskira žmogaus kalbinės raiškos sritis, turi savitą specifiką. Pasak lietuvių kalbininkų, teisės dokumentai rašomi administracinio stiliaus juridiniu postiliu,

kuriame gana gausu klišių ir stereotipų. Tokia yra Konstitucijos, kodeksų, įstatymų, įsakų ir kitų dokumentų kalba. Pasak Kazimiero Župerkos, juridinį administracinio stiliaus postilį sudaro daugybė žanrų: įstatymai, įsakai, potvarkiai, protokolai, įgaliojimai ir t. t. (Župerka 1997, 84), ir nors kiekvienas iš šių žanrų turi tik jam būdingų sintaksinių, stilistinių ar semantinių ypatybių (pavyzdžiui, įstatymo tekstas yra visiškai kitoks nei tarptautinės sutarties tekstas), visi juridinio postilio žanrai turi bendrų bruožų, kurie ir išskiria teisės kalbą iš kitų kalbos sričių. Jai būdingas tikslumas, aiškumas, nuoseklumas, oficialumas, standartiškumas, tikslingumas, t. y. teisės dokumentai turi būti ne tik gramatiškai taisyklingi, bet ir tikslūs bei tikslingi. Dokumentams netinka neterminologizuoti, dviprasmiški žodžiai ar pasakymai (Kniūkšta 2001, 267). Kad nekiltų jokių dviprasmybių, teisės tekstų vertėjas turi tiksliai ir nuosekliai versti terminus, išlaikyti originalo ir vertimo tekstų registrą.

Šiame straipsnyje trumpai aptariami kai kurie probleminiai teisės tekstų vertimo aspektai, daugiausia dėmesio skiriant loginių jungčių vartojimo specifikai prancūzų kalbos teisės tekstuose ir jų palyginimui lietuvių kalbos teisės tekstuose. Be to, analizuojami prancūzų teisės tekstų vertimai į lietuvių kalbą siekiant iširti teisės tekstų vertimo iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą tendencijas.

TEISĖS TEKSTŲ VERTIMO SPECIFIKA

Nors teisės kalba iš esmės yra labai technokratinė ir ją būtų galima įvardyti netgi kaip tam tikrą socialinį dialektą (turima galvoje ir terminija, ir išskirtinė sintaksė, ir stiliaus savitumas, taip pat atitinkami kontekstai ir situacijos, kodėl ir kam teisės tekstai kuriami), teisė yra socialinis reiškiny, glaudžiai susijęs su kultūra ir kiekvienoje visuomenėje turintis savų išskirtinių bruožų (Gémar 1998, 37). Teisė įvairiomis formomis egzistuoja visose visuomenėse, o visos teisės procedūros vykdomos per kalbą (Maley 1994, 11). Kalba yra teisės priemonė, procesas ir rezultatas, ji veikia įvairiose srityse ir rašytine, ir sakytine forma.

Analizuojant teisės kalbą svarbu atsižvelgti į situaciją ir kontekstą. Rašomas tekstas turi atitinkamą tikslą. Be to, tekstas priklauso ne tik nuo konteksto ir nuo tikslo, bet ir nuo kultūros, kurioje buvo sukurtas (Gémar 2003). Todėl vertėjas turi atsižvelgti ne tik į tai, kaip atitinkamos teisės sąvokos funkcionuoja dviejose skirtingose kultūrose, bet ir, svarbiausia, dviejose teisės sistemose (Durieux 2000, 4).

Pasak Malcolmo Harvey, vienas iš pagrindinių ir ilgą laiką laikytas svarbiausiu vertimo aspektu yra ištikimybė originalo tekstui. Vokiečių mokslininkams Katharinai Reiss ir Hansui Vermeeriui XX a. aštuntajame dešimtmetyje sukūrus tekstų tipų ir *skopos* teorijas, vertimo tekstas įgijo svarbesnį statusą, atsižvelgiama ne tik į originalo, bet ir į vertimo teksto tikslą, jo atliekamą funkciją. Teisės tekstų vertėjas nekuria formalių tekstų atitikmenų kita kalba, kuriami du tolygūs ir visateisiai tekstai dviem kalbomis (Sarcevic

1997, 71). Pavyzdžiui, visi Europos Sąjungos teisės aktai turi būti išversti į visas Europos Sąjungos valstybių narių kalbas ir kiekvienas tekstas nacionaline kalba laikomas autentišku dokumentu, turinčiu tokią pat juridinę galią, nes juo perteikiama ta pati europinė teisės norma (Harvey 2002, 181). Tad verčiant teisės tekstus susiduriama ir su lingvistiniais kalbų skirtumais, ir su poreikiu paisyti teisės normų, atitinkamos teisės sistemos sąvokų ir taisyklių. Vertėjas privalo atlikti dvi užduotis: tinkamai perteikti kalbos elementus ir tinkamai perteikti teisės elementus.

Loginių jungčių vartojimo prancūzų ir lietuvių teisės kalboje savitumas vertimo požiūriu

Loginės jungtys (mokslininkų dar vadinamos konektoriais) gali būti apibrėžiamos remiantis Jeanu Micheliu Adamu: loginė jungtis yra toks teksto elementas, kuris priklauso teksto semantikos lingvistiniam lygmeniui, tekste jungia du semantinius vienetus ir sukuria tarp jų loginį ryšį, logikos moksle išreiškiamą kaip *p connex q*. Loginėmis jungtimis gali būti įvairios kalbos dalys: jungtukai (*donc, or, comme*), prieveiksmiai (*en effet, ainsi*) ar sustabarėję posakiai (*quoi qu'il en soit*). Loginių jungčių gausa prancūzų kalboje priklauso nuo teksto tipo, o funkcija ir svarba kinta pagal tekstų tipus. Pasakojamojo tipo tekstuose loginės jungtys nėra tokios svarbios kaip argumentacinio pobūdžio tekstuose, kur būtina pabrėžti argumentus, kontrargumentus, dėstomų faktų tarpusavio ryšius (Adam 2005, 117–118). Prancūzų kalboje labai svarbu vidinė teksto darna. Kartais teigiama, kad prancūzų kalba tęsia graikų ir lotynų kalbų retorikos tradicijas. Be to, prancūzai vadinami mokslininko ir filosofo Descartes'o vaikais ir prancūzų kalboje netgi egzistuoja iš šio mokslininko pavardės kilęs būdvardis logiškam, aiškiam protui apibūdinti – *esprit cartésien*, todėl tradiciškai teksto logikai ir rišlumui skiriamas ypatingas dėmesys. Tekstas prancūzų kalba nėra pakankamai rišlus, jei jame trūksta loginių jungčių.

Loginės jungtys ne tik sieja tekstą, bet ir suteikia jam papildomos prasmės. Jos padeda išreikšti įvairius loginius ryšius: priežasties, pasekmės, sąlygos, opozicijos. Kadangi, kaip minėta, prancūzų kalboje loginių jungčių yra daug ir įvairių, prancūzų kalbininkai joms skiria gana daug dėmesio, tad ir loginių jungčių klasifikacijų yra ne viena.

Patrickas Charadeau ir Dominique'as Maingueneau skiria: 1) samprotavimo ir jungimo logines jungtis; 2) teksto autoriaus poziciją žyminčias jungtis; 3) argumentacines logines jungtis. Argumentacinėmis jungtimis vadinamos tokios jungtys, kurios struktūrina tekstą, gali parodyti teksto autoriaus poziciją ir suteikia sakiniui ar teksto daliai argumento, išvados, patikslinimo, kontrargumento funkciją (Charadeau, Maingueneau 2002, 125). Pasak Jacques'o Lecavalier, loginės jungtys ne tik padeda pateikti naują informaciją, bet ir leidžia daug bendriau pažvelgti į prieš tai pateiktą informaciją, todėl turi gana svarbią kontekstinę reikšmę (Lecavalier 2003, 27). J. Lecavalier skiria net dešimt loginių jungčių rūšių. Svarbiausia loginių jungčių funkcija, pasak Anne Reboul ir Jacques'o Moeschlero, yra eksplisitiškai parodyti logines sąsajas (Reboul, Moeschler 1998, 78). Tad loginės

jungtys tampa tarsi nuoroda, kaip interpretuoti turimą tekstą. Galima teigti, kad jos palengvina kognityvinius procesus (Moeschler 2005, 96).

Daugelis loginių jungčių tyrimų atlikta prancūzų kalba. Lietuvių kalbininkų jos beveik nenagrinėtos. Pavyzdžiui, Jonas Palionis logines jungtis vadina konektorais arba ryšio tarp atskirų teksto atkarpų priemonėmis. Ryšio priemonių gali būti įvairių: ir leksinių, ir gramatinių, net ekstralingvistinių (Palionis 1999, 161–162). Vis dėlto daugelis tyrimų lietuvių kalba atlikta tiriant kitokią teksto rišlumo specifiką (didesnis dėmesys, pavyzdžiui, skiriamas aktualiajai sakinio skaidai), nes lietuvių kalboje žodžių tvarka yra laisva ir būtent žodžių tvarka sakinyje galima sukurti atitinkamus ryšius tarp teiginių (Holvoet, Judžentis 2003, 125).

Šie akivaizdūs skirtumai leidžia daryti prielaidą, kad ir teisės tekstuose prancūzų kalba turėtų būti daugiau loginių jungčių nei teisės tekstuose lietuvių kalba. Buvo atliktas trigubas tyrimas: pirma, atlikta kiekybinė ir kokybinė (remiantis J. M. Adamo apibrėžtimi) loginių jungčių analizė tyrimo objektu pasirinkus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) sprendimus bylose dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą prancūzų kalba; antra, išanalizuoti šių sprendimų vertimai į lietuvių kalbą; galiausiai atlikta kiekybinė ir kokybinė loginių jungčių analizė tyrimo pagrindu pasirinkus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (LRKT) nutarimus bylose dėl teisės aktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Tokį pasirinkimą lėmė šios priežastys: analizuojant tekstus, parašytus prancūzų ir lietuvių kalbomis, buvo galima ieškoti atsakymo, ar pasitvirtina prielaida, jog loginių jungčių lietuviškame tekste bus mažiau. Be to, analizuoti tekstų vertimai, todėl galimi pasiūlymai vertėjams, jei jie logines jungtis verstų netinkamai ar, priešingai, jų neperteiktų. ESTT nutarimuose dėl prejudicinio sprendimo aiškinama, kaip turi būti interpretuojami įvairūs Europos Sąjungos teisės aktai, o LRKT nutarimuose aiškinama, kaip turi būti interpretuojamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos. LRKT svetainėje nurodyta: „Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams.“ (www.lrkt.lt) Žinoma, šių dviejų institucijų veikla ir sprendimų galia visiškai nesutampa, tačiau yra labai panaši dėl teisės aiškinimo ir interpretavimo funkcijos, tad jų tekstus galima lyginti siekiant ištirti loginių jungčių vartojimo polinkius prancūzų ir lietuvių kalbose bei vertimo į lietuvių kalbą tendencijas.

Prancūziškų loginių jungčių analizei pasirinkta dvylika 2008–2011 metų ESTT sprendimų prancūzų kalba, vertimo analizei – šių sprendimų vertimai į lietuvių kalbą. Tekstai imti iš Europos Sąjungos teisės aktų ir viešų dokumentų elektroninės duomenų bazės „EUR-lex“, tekstyno prancūzų kalba apimtis – maždaug 80 000 žodžių. Lietuviškų loginių jungčių analizei paimti 4 LRKT nutarimai, kurių apimtis panaši – taip pat apie 80 000 žodžių.

ESTT sprendimai dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir jų vertimai į lietuvių kalbą

ESTT sprendimai, kaip įprasta teisiniams dokumentams, yra griežtos struktūros ir šabloniški. Argumentacinėje dalyje „Dėl prejudicinių klausimų“ dėstomi teismo argumentai, pateikiamos teisės aktų interpretacijos, nurodymai. Būtent šioje ESTT sprendimo dalyje galima aptikti daugiausia argumentų, aiškinimo, tad, suprantama, ir loginių jungčių.

Atlikus kiekybinę pasirinktų ESTT sprendimų prancūzų kalba analizę rastos 627 loginės jungtys, atitinkančios J. M. Adamo apibrėžtį. Rasti ir visų jų vertimai į lietuvių kalbą. Loginių jungčių skirstymas buvo atliekamas remiantis P. Charadeau ir D. Maingueneau siūlomu skirstymu, šiuo atveju išskiriant jų minėtas argumentacines logines jungtis (kontrargumentas, išvada, patikslinimas), kurias straipsnio autoriai skaido į smulkesnius pogrupius: opoziciją reiškiančias logines jungtis, išvados ir pasekmės logines jungtis ir patikslinimo logines jungtis.

Dažniausiai pasikartojančios loginės jungtys yra šios: *en effet* – 50 atvejų, *à cet égard* – 36, *par conséquent* – 27, *toutefois* – 26, *ainsi* – 26, *or* – 26, *en revanche* – 21, *par ailleurs* – 19, *certes* – 16 atvejų. Kitų loginių jungčių vartota mažiau.

Atlikus loginių jungčių vertimo analizę, iškirti trys vertėjų taikyti vertimo būdai: 1) vienos loginės jungties vertimas vienu ir tuo pačiu atitikmeniu; 2) vienos loginės jungties vertimas keliais sinonimiškais atitikmenimis, išreiškiančiais tą pačią prasmę arba kiek skirtingus prasmės niuansus; 3) loginės jungties praleidimas – loginė jungtis neverčiama ir praleidžiama, o prasmė išreiškiama kitomis priemonėmis.

1. Vienos loginės jungties vertimas viena ir ta pačia logine jungtimi – mažiausiai diskusijų keliantis vertimo variantas. Tai paprastas būdas versti vartojant tuos atitikmenis, kurie dažniausiai siūlomi dvikalbiuose ir daugiakalbiuose žodynuose ar kituose leksikografijos šaltiniuose. Tokiais atvejais vartojamas tik vienas pasirinktas atitikmuo, kuris turi tą patį semantinį ir semiotinį krūvį ir reikšmę. Tad išsamiau šis būdas neanalizuojamas, tik pateikiama kiekybinės analizės duomenų lentelė: prancūzų kalbos loginė jungtis, vertimas į lietuvių kalbą ir nurodytas pasikartojimų dažnumas.

1 lentelė. Vienos loginės jungties vertimas vienu ir tuo pačiu ekvivalentu

Prancūzų kalbos loginė jungtis	Vertimas į lietuvių kalbą	Atvejų skaičius
<i>par ailleurs</i>	be to	19
<i>en outre</i>	be to	15
<i>il s'ensuit que</i>	iš to matyti, kad	12
<i>d'une part/d'autre part</i>	pirma, antra	11
<i>il en résulte que</i>	iš to matyti, kad	10

Prancūzų kalbos loginė jungtis	Vertimas į lietuvių kalbą	Atvejų skaičius
<i>en tout état de cause</i>	bet kuriuo atveju	9
<i>en premier/second lieu</i>	pirma / antra	9
<i>au cas où</i>	tuo atveju, jei	7
<i>d'ailleurs</i>	be to	7
<i>alors même que</i>	nors	6
<i>d'abord</i>	visų pirma	5
<i>dans ce contexte</i>	atsižvelgiant į...	5
<i>de plus</i>	be to	5
<i>en conséquence</i>	todėl	5
<i>enfn</i>	galiausiai	5
<i>il convient de rappeler que</i>	reikia priminti, kad	5
<i>le cas échéant</i>	tam tikrais atvejais	5
<i>premièrement/deuxièmement</i>	pirma / antra	5
<i>à ce titre</i>	todėl	4
<i>à titre liminaire</i>	pirmiausia	4
<i>encore</i>	be to	4
<i>à cet effet</i>	todėl	3
<i>au contraire</i>	priešingai	3
<i>dans la mesure où</i>	kadangi	3
<i>par suite</i>	todėl	3
<i>partant</i>	todėl	3
<i>en ce qui concerne</i>	dėl...	2
<i>en définitive</i>	galiausiai	2
<i>par la même</i>	lygiai taip pat	2
<i>notamment</i>	inter alia	1

Šiuo atveju loginės jungtys į atskirus pogrupius skirstomos nebuvo.

2. Analizuojant vienos loginės jungties vertimą keliais ekvivalentais, išreiškiančiais tą pačią prasmę arba skirtingus prasmės niuansus, argumentacinės loginės jungtys skirstomos taip: a) opoziciją išreiškiančios loginės jungtys; b) išvados ir pasekmės loginės jungtys; c) patikslinimo loginės jungtys.

Analizuojamuose tekstuose opoziciją reiškiančių loginių jungčių bene daugiausia. Tai galima paaiškinti tekstų pobūdžiu: teismo sprendimai, kuriuose pateikiami vienos ir kitos pusės argumentai, nuomonės ar faktai, galintys prieštarauti vienas kitam arba vienas kitą paneigti.

2 lentelė. Opoziciją išreiškiančių loginių jungčių vertimas skirtingais ekvivalentais

Prancūzų kalbos loginė jungtis	Vertimas į lietuvių kalbą	Atvejų skaičius
<i>cependant</i>	tačiau	8
	vis dėlto	5
<i>en revanche</i>	atvirkščiai	1
	kita vertus	2
	priešingai	2
	tačiau	16
<i>néanmoins</i>	tačiau	4
	vis dėlto	12
<i>mais</i>	bet	11
	o	5
	tačiau	7
<i>toutefois</i>	tačiau	19
	vis dėlto	7

Nenorint išsiplėsti, čia pateikiama pora loginės jungties vartojimo prancūzų kalba ir jos vertimo pavyzdžių. Kadangi dažniausiai buvo vartojama loginė jungtis *toutefois* (26 atvejai), verčiama arba *tačiau*, arba *vis dėlto*, straipsnio autoriai pateikia du skirtingus šios loginės jungties vertimo variantus:

1) *Le titulaire de la marque n'a pas le droit d'interdire un tel usage dans les hypothèses d'exception énoncées aux articles 6 et 7 de la directive 89/104 et aux articles 12 et 13 du règlement n°40/94. Toutefois, il n'est pas affirmé que l'une de ces hypothèses soit applicable en l'espèce.*

Prekių ženklo savininkas neturi teisės uždrausti tokio naudojimo Direktyvos 89/104 6 ir 7 straipsniuose bei Reglamento Nr. 40/94 12 ir 13 straipsniuose numatytais išimtiniais atvejais. **Tačiau** nėra tvirtinama, kad kuris nors šių atvejų būtų taikytinas šiose bylose. (3 šaltinis)

2) *L'article 11, paragraphe 3, sous g), de la directive-cadre sur l'eau permet, pour les rejets ponctuels [...], l'adoption, notamment, d'un régime d'enregistrement et n'impose donc pas nécessairement un régime d'autorisation préalable. Toutefois, ce régime d'enregistrement ne se conçoit, même à titre transitoire, que dans le cadre de la mise en œuvre de la directive-cadre sur l'eau.*

Pagrindų direktyvos dėl vandens 11 straipsnio 3 dalies g punktas iš sutelktųjų šaltinių išleidžiant medžiagas [...], leidžia nustatyti registravimo procedūrą ir todėl nebūtinai įpareigoja laikytis išankstinio leidimo procedūros. **Vis dėlto** ši registravimo procedūra net pereinamuoju laikotarpiu taikoma tik įgyvendinant pagrindų direktyvą dėl vandens. (12 šaltinis)¹

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateiktos tokios apibrėžtys: jungtukas *tačiau* skirtas priešpriešinamiems žodžiams arba sakiniams jungti, o *vis dėlto* – priešpriešai žymėti

¹ Visi paryškinimai pavyzdžiuose – straipsnio autorių.

Loginių jungčių vartojimo savitumas prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose: vertimo aspektai

(*tačiau*). Tad abu jungtukai yra sinonimai. Lietuvių kalbos žodyne plačiau aiškinama *vis dėlto* reikšmė: „jungia sakinio dalis, sudėtinių sakinių dėmenis ar savarankiškus sakinius priešpriešos ir nuolaidos santykiu“, ir *tačiau* reikšmė: „sakinio dalims, sujungiamųjų sakinių dėmenims arba savarankiškiems sakiniams jungti priešpriešos bei neatitikimo santykiu“. Vienintelis dalykas, skiriantis šias lietuvių kalbos loginių jungčių reikšmes, yra tam tikras nuolaidos santykis, kurį gali reikšti kiek švelnesnis *vis dėlto*. Straipsnio autoriai drįstų teigti, kad ir antrajame tekste labiau būtų tikęs jungtukas *tačiau*: [*ši registravimo procedūra*] taikoma **net** pereinamuoju laikotarpiu **tik** įgyvendinant pagrinčių direktyvą dėl vandens.

3 lentelė. Išvadas ir pasekmės išreiškiančių loginių jungčių vertimai skirtingais ekvivalentais

Prancūzų kalbos loginė jungtis	Vertimas į lietuvių kalbą	Atvejų skaičius
<i>par conséquent</i>	todėl	21
	taigi	4
	dėl šios priežasties	2
<i>ainsi</i>	be to	5
	taigi	13
	taip pat	4
<i>dès lors</i>	taigi	4
	todėl	9
	kadangi	3
<i>donc</i>	taigi	8
	todėl	5

Dažniausiai tarp išvadą ir pasekmę reiškiančių loginių jungčių buvo vartojama *par conséquent*:

3) *Conformément à cette disposition, le délai de prescription [...] court à compter du jour où l'irrégularité a pris fin. Par conséquent, [...], le délai de prescription [...] commence à courir à compter du jour où s'achève l'exécution du contrat de marché public illégalement passé.*

Pagal šią nuostatą senaties terminas [...] pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kai pažeidimas buvo baigtas. **Todėl** [...] senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kai neteisėtai sudaryta viešojo pirkimo sutartis buvo įvykdyta. (4 šaltinis)

4) *L'article 12 prévoit que, lorsqu'un Etat membre constate, sur la base d'une motivation circonstanciée, [...] un danger, cet Etat membre peut, provisoirement, suspendre ou restreindre sur son territoire l'application des dispositions en question. Par conséquent, l'application de l'article 12 [...] est subordonnée à la mise en œuvre de cette directive et, en particulier, de l'article 5 de celle-ci [...].*

12 straipsnyje numatyta, kad jeigu valstybė narė [...] turi pagrįstų priežasčių nustatyti pavojų [...], ji gali laikinai nutraukti arba apriboti konkrečių nuostatų taikymą savo teritorijoje. **Taigi**, kad

būtų galima taikyti [...] 12 straipsnį, turi būti įgyvendinta ši direktyva, būtent jos 5 straipsnis [...]. (11 šaltinis)

5) *La Cour considère qu'elle dispose de tous les éléments [...] et que les observations présentées devant elle ont porté sur ces éléments. Par conséquent, il convient de rejeter les demandes de réouverture de la procédure orale.*

Teisingumo Teismas mano, kad jam pateikta visa informacija, [...] ir kad dėl jos jam buvo pateiktos pastabos. **Dėl šios priežasties** prašymai atnaujinti žodinę proceso dalį atmestini. (7 šaltinis)

Par conséquent reiškia loginę seką, iš vieno teiginio kylančią išvadą, išreikštą antruoju teiginiu. Todėl suprantama, kad dažniausiai vertėjai į lietuvių kalbą pasirenka jungtuką *todėl*, naudojamą priežasties santykiams žymėti. Antrajame pavyzdyje pavartotas *taigi*, daug platesnės reikšmės loginė jungtis, galinti reikšti ir padarinius, ir išvadas, ir aiškinimą. Tačiau prancūzų kalbos daiktavardžiai į lietuvių kalbą buvo verčiami veiksmažodžiais, tad ryšiui tarp dviejų sakinių išlaikyti šiuo atveju labiau tinka *taigi*, kuris antrąjį teiginį šlieja prie pirmojo kaip išvadą ir kaip galimą veiksmy seką po pirmojo teiginio. Trečiasis vertimas yra *dėl šios priežasties*. Jis labiau pabrėžia antru teiginiu išreikštą padarinį.

4 lentelė. Patikslinimo loginių jungčių vertimai skirtingais ekvivalentais

Prancūzų kalbos loginė jungtis	Vertimas į lietuvių kalbą	Atvejų skaičius
<i>certes</i>	aišku	5
	akivaizdu	3
	žinoma	8
<i>en effet</i>	iš tiesų	21
	iš tikro	5
	iš tikrųjų	16
<i>en particulier</i>	ypač	2
	konkrečiai	2
	visų pirma	1
<i>ensuite</i>	be kita ko	1
	be to	3
	paskui	1
	toliau	2
<i>or</i>	be to	6
	tačiau	7
	todėl	2

Loginių jungčių vartojimo savitumas prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose: vertimo aspektai

Patikslinimo loginės jungtys iš prancūzų kalbos į lietuvių dažniausiai verčiamos iš esmės tą pačią reikšmę turinčiais sinonimais: *aišku, akivaizdu, žinoma; iš tiesų, iš tikrųjų, iš tikro*. Tad šio tipo vertimo kokybinės analizės pavyzdžių straipsnio autoriai nepateikia, nes vertimo kiek kitokią reikšmę turinčiomis loginėmis jungtimis atvejų rasta nedaug. Konstatuotina, kad skirtingai verčiama tuomet (*ypač, konkrečiai, visų pirma*), kai to reikia pagal kontekstą, todėl vertėjų sprendimai yra motyvuoti ir pagrįsti.

3. Loginių jungčių praleidimo atvejų verčiant iš prancūzų kalbos į lietuvių rasta 42. Vertime praleidžiamos, t. y. neverčiamos, įvairios prancūzų kalbos loginės jungtys. Jų prasmė perteikiama kitokiais būdais, pavyzdžiui, žodžių tvarka sakinyje, kartais ryšiai tarp teiginių lietuvių kalba yra aiškūs ir implicitiškai. Vertėjai, praleisdami prancūzų kalbos logines jungtis, nenusižengia lietuvių kalbos normoms ir teksto rišlumui. Pasak Rasuolės Vladarskienės, nors lietuvių administracinė kalba yra gana jauna ir besiformuojanti, ji turėtų išlaikyti savo bruožus, vengti verstinių konstrukcijų iš kitų kalbų (Vladarskienė 2005, 113). Tad tam tikrais atvejais ir prancūzų kalbos loginių jungčių praleidimai yra visiškai motyvuoti.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

LRKT nutarimai, kaip ir ESTT sprendimai, yra itin griežtos struktūros, rengiami pagal nusistovėjusį griežtą šabloną. Pirmiausia pateikiamas dokumento pavadinimas, toliau – teismo kolegijos, nagrinėjusios bylą, sudėtis, įvardijami pareiškėjai ir jų prašymai. Po šio trumpo vardijimo eina trys ilgesnės pagrindinės argumentacinės dalys. Pirmoje dalyje išdėstoma bylos esmė, antroje, konstatuojamojoje, pateikiama Konstitucinio Teismo nuomonė. Trečia dalis pati trumpiausia – joje pateikiamas nutarimas, kurio argumentacija dažniausiai būna išdėstyta antroje dalyje.

Ilgiausia yra konstatuojamoji LRKT nutarimo dalis. Joje Konstitucinis Teismas išdėsto savo požiūrį į bylos esmę. Būtent šioje dalyje rasta daugiausia įvairių lietuvių kalbos loginių jungčių.

Lietuvių kalbos tekstų loginių jungčių įvairovė nėra tokia didelė kaip prancūziškų ar lietuviškų, vartojamų ESTT sprendimų vertimuose į lietuvių kalbą. Lietuviškuose tekstuose skirtingų loginių jungčių rasta tik 19, ESTT sprendimuose prancūzų kalba – 56, vertimuose – 49. Iš viso LRKT nutarimuose rastos 505 loginės jungtys. Toliau pateikta kiekybinės analizės duomenų lentelė: lietuvių kalbos loginės jungtys ir pasikartojimų dažnumas.

5 lentelė. LRKT nutarimuose vartojamos loginės jungtys

Lietuvių kalbos loginė jungtis	Atvejų skaičius
akivaizdu	5
be to	57
dėl šios priežasties	5
dėl to	36

Lietuvių kalbos loginė jungtis	Atvejų skaičius
iš tikrųjų	4
kadangi	13
kaip minėta	31
kita vertus	6
nepaisant to	13
net jeigu	4
nors	23
pirma, antra	8
priešingai	3
tačiau	68
taigi	93
taip pat	94
todėl	39
vis dėlto	1
visų pirma	2

LRKT nutarimuose dažniausiai vartojamos išvadą ir priežastį reiškiančios loginės jungtys *taigi* (93 atvejai), *todėl* (39 atvejai) ir *dėl to* (36 atvejai), opoziciją reiškiančios loginės jungtys *tačiau* (68 atvejai), patikslinimo loginės jungtys *taip pat* (94 atvejai) ir *be to* (57 atvejai).

Jei kalbėsime apie opoziciją reiškiančias logines jungtis, akivaizdu, kad priešprieša LRKT nutarimuose išreiškiama tik jungtuku *tačiau*. Tad galima daryti prielaidą², kad nepaisant kitų galimų variantų (*vis dėlto*, *priešingai*) lietuvių teisės kalboje opoziciją įprasta reikšti jungtuku *tačiau*:

6) Jeigu būtų buvęs organizuotas viešas konkursas, kuriame lygiomis teisėmis būtų dalyvavę visi ūkio subjektai, būtų buvęs įgyvendintas sąžiningos konkurencijos principas. **Tačiau** šiuo atveju šis principas buvo pažeistas, nes teisė buvo suteikta išimtinai vienam ūkio subjektui „administraciniu būdu“. (14 šaltinis)

Iliustratyvus *vis dėlto* atvejis – ši loginė jungtis tirtame tekстыne pavartota vieną kartą ir tai padaryta toje teksto vietoje, kur argumentuodamas savo poziciją LRKT remiasi ESTT (anksčiau – EBTT) argumentais ir privalo cituoti vienos bylos dėl prejudicinio sprendimo vertimą:

7) EBTT yra pabrėžęs, kad „dabar galiojančioje Bendrijos teisėje valstybėms narėms palikta laisvė nustatyti transporto priemonių eismo įvykiams taikomą civilinės atsakomybės režimą“ [...]. **Vis dėlto** savo kompetenciją valstybės narės turi įgyvendinti atsižvelgdamos į Bendrijos teisę, [...]. (16 šaltinis)

² Straipsnio autoriai pasirinko *prielaidą*, nes buvo tiriami tik LRKT nutarimai. Žodis *išvada* kalbant apie visą lietuvių teisės kalbą būtų pernelyg drąsus remiantis tik šiuo tyrimu. Tačiau akivaizdu, kad ESTT vertėjams derėtų atsižvelgti į tokią *tačiau* vartoseną.

Loginių jungčių vartojimo savitumas prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose: vertimo aspektai

Tai vienintelis atvejis, kai analizuojamuose tekstuose pavartotas jungtukas *vis dēlto*. Jis tik dar labiau patvirtina, kad lietuviškuose teisės tekstuose įprasta vartoti *tačiau*, o *vis dēlto* yra ne teksto autoriaus, bet vertėjo, vertusio ESTT sprendimą į lietuvių kalbą, pasirinkimas.

Priešingai LRKT nutarimuose pavartotas porą kartų, tačiau motyvuotai, siekiant labiau pabrėžti antrojo teiginio mintį:

8) BK 20 straipsnio 5 dalyje nėra reguliuojami santykiai, susiję su asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisėmis ir baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamų veikų padarymą nustatymu, – **priešingai**, BK 20 straipsnio 5 dalyje yra nurodyti atitinkami viešieji juridiniai asmenys, kurie negali būti baudžiamosios atsakomybės subjektais pagal BK. (13 šaltinis)

Lietuviškuose tekstuose itin dažnai vartojama daugiaprasmė loginė jungtis *taigi* (93 atvejai). Ji gali reikšti ir padarinį, ir išvadą ar tiesiog būti vartojama teiginiui pabrėžti:

9) Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja asmens teisę į tinkamą teisinį procesą. Vienas iš teisinių procesų yra teismo procesas. **Taigi** iš konstitucinio teisinės valstybės principo kyla ir asmens teisė į tinkamą teismo procesą. (13 šaltinis) (**Išvada**)

10) Įvertinimas taikant diskontuotų pinigų srautų metodą buvo netinkamas ir naudingas tik privačiam investuotojui. **Taigi** neįskaičiuotas kelių milijardų litų, o gal ir didesnės vertės, turtas, neatsižvelgta į tai, kad be šio turto, be Kauno HE ir Kruonio HAE, akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ veikla iš esmės būtų visai kitokio pelningumo. (14 šaltinis) (**Pabrėžiamas teiginys**)

11) Konstitucinis žalos atlyginimo principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai. **Taigi** Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti. (16 šaltinis) (**Išvada ir aiškinimas**)

Prisiminus į lietuvių kalbą verstus ESTT sprendimus, pažymėtina, kad prancūzų kalboje lietuvišką loginę jungtį *taigi* gali atitikti kelios prancūzų kalbos loginės jungtys, kurios dažniausiai taip ir buvo išverstos: *ainsi*, *donc* ir *par conséquent*.

Apibendrinant galima teigti, kad prielaida, jog lietuvių kalbos teisės tekstuose loginių jungčių bus mažiau, nepasitvirtino. LRKT nutarimuose jų taip pat gausu (santykis 505 ir 627, palyginti su tekstais prancūzų kalba). Skiriasi tik vartojamų loginių jungčių įvairovė: 19 lietuviškų loginių jungčių ir 56 prancūziškos loginės jungtys.

IŠVADOS

Viena svarbiausių teisės kalbos ypatybių – loginės jungtys. Loginių jungčių sąvoka ir apibrėžtis nėra nusistovėjusios. Kadangi, kaip teigia dauguma tyrėjų, teksto lingvistikos sritis yra dar gana jauna ir dalis aspektų vis dar neišnagrinėti, egzistuoja įvairių požiūrių į loginių jungčių vartoseną.

Atlikus ESTT sprendimuose prancūzų kalba vartotų loginių jungčių ir jų vertimų į lietuvių kalbą analizę, galima teigti, kad prancūzų teisės kalboje vartojama daug įvairių loginių jungčių: tirtame tekстыne pavartotos 56 skirtingos loginės jungtys (627 kartus). Išanalizavus LRKT nutarimus matyti, kad ir lietuvių kalbos teisės tekstuose loginės jungtys vartojamos gausiai (505 atvejai), tačiau jų įvairovė kur kas mažesnė – 19 skirtingų loginių jungčių.

Versdami ESTT sprendimus į lietuvių kalbą vertėjai dažniausiai vieną loginę jungtį verčia keliais atitikmenimis, rečiau – vienu atitikmeniu ir rečiausiai loginė jungtis praleidžiama, ją išreiškiant kitomis priemonėmis (pvz., žodžių tvarka sakinyje). LRKT nutarimų loginių jungčių ir ESST vertimų į lietuvių kalbą loginių jungčių vartojimo skirtumas esminis – originalo tekstuose pavartota tik 19 skirtingų loginių jungčių, o vertimo tekstuose – net 49 skirtingos loginės jungtys.

Vertėjams derėtų labiau atsižvelgti į lietuvių kalbos teisės tekstų savitumą: tyrimas parodė, kad didelė loginių jungčių įvairovė būdinga prancūzų teisės kalbai ir nebūdinga lietuvių teisės kalbai. Be to, būtina atsižvelgti į tam tikrų loginių jungčių vartojimą ar nevertinimą: pavyzdžiui, ESTT sprendimų vertimuose dažnai vartojama loginė jungtis *vis dēlto*, o LRKT nutarimuose ji nevertinama visiškai, visuomet vartojama *tačiau*.

ŠALTINIAI

EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMAI:

1. 2010 m. gruodžio 22 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 524/09.
2. 2010 m. kovo 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 325/08.
3. 2010 m. kovo 23 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose C 236/08 ir C 238/08.
4. 2011 m. gruodžio 31 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 465/10.
5. 2008 m. lapkričio 27 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 418/07.
6. 2011 m. rugsėjo 15 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 310/09.
7. 2010 m. kovo 11 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 1/09.
8. 2010 m. spalio 14 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 428/09.
9. 2011 m. spalio 13 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 439/09.
10. 2010 m. balandžio 29 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 446/08.
11. 2008 m. lapkričio 6 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 381/07.
12. 2010 m. gruodžio 22 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C 517/09.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMAI (<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>)

13. 2009 m. birželio 8 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas.
14. 2009 m. kovo 2 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas.
15. 2011 m. sausio 6 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas.
16. 2010 m. vasario 3 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas.

LITERATŪRA

Adam J. M. 2005. *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*. Paris: Armand Colin.

Charaudeau P., Maingueneau D. 2002. *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Seuil.

Durieux Ch. 2000. De l'esprit des lois à l'émotion judiciaire. *Actes du colloque international sur la traduction juridique*. Genève: ASTTI/ETI.

Gémar J. C. 2003. Le traducteur juridique et l'asymétrie culturelle. *Langue, droit et culture. Traduction certifiée et l'interprétation judiciaire*, De La Fuente, E. (dir.). Paris: Fédération internationale des traducteurs, 231–243.

Gémar J. C. 1998. Les enjeux de la traduction juridique. Principes et nuances. *Actes du colloque international sur la traduction juridique*. Genève: ASTTI/ETI.

Gonzalez-Matthews G. 2003. *L'équivalence en traduction juridique : Analyse des traductions au sein de l'accord de libre-échange Nord-Américain (ALENA)*. Daktaro disertacija, Lavalio universitetas.

Harvey M. 2002. What's so special about Legal Translation? *Meta: journal des traducteurs* 47 (2), 177–185.

Holvoet A., Judžentis A. 2003. *Sintaksinių ryšių tyrimai: straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Kniūkšta P. 2001. *Kalbos vartoseną ir tvarkybą*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Lecavalier J. 2003. *La didactique de l'écriture : les marqueurs de relation dans les cours de français du collégial*. Daktaro disertacija, Monrealio universitetas. http://www.theses.umontreal.ca/theses/nouv/lecavalier_j/these.pdf [žiūrėta 2013-09-14].

Maley Y. 1994. The Language of the Law. *Language and the Law*. Gibbons J. (ed.). New York: Longman, 1–50.

Moeschler J. 2005. Connecteurs pragmatiques, inférences directionnelles et représentations mentales. *Temporalité et attitude. Structuration du discours et expression de la modalité*. *Cahiers Chronos* 12, 35–50.

Moeschler J. 2002. Connecteurs, encodage conceptuel et encodage procédural. *Cahiers de Linguistique Française* 24, 265–292.

Palionis J. 1999. *Kalbos mokslo pradmenys*. Vilnius: Jandrija.

Reboul A., Moeschler J. 1998. *Pragmatique du discours. De l'interprétation de l'énoncé à l'interprétation du discours*. Paris: Armand Colin.

Sarcevic S. 1997. *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International.

Vladarskienė R. 2005. Lietuvių administracinės kalbos pokyčiai. *Žmogus ir žodis. Didaktinė lingvistika*. Vilnius: VPU, 110–114.

Župerka K. 1997. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

ŽODYNAI

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Elektroninė versija <http://dz.lki.lt/>

Lietuvių kalbos žodynas. Elektroninė versija <http://www.lkz.lt/startas.htm>

LA SPÉCIFICITÉ DE L'EMPLOI DES CONNECTEURS LOGIQUES DANS
LES TEXTES JURIDIQUES FRANÇAIS ET LITUANIENS : ASPECTS DE LA
TRADUCTION

LIUCIJA ČERNIUVIENĖ
ANTANAS DAMBRAUSKAS

Résumé

Les objectifs du présent article est l'analyse de la problématique de la traduction juridique et la spécificité de l'emploi des connecteurs logiques dans les textes juridiques français et lituaniens. Après avoir défini le terme du connecteur logique d'après les études de plusieurs scientifiques les auteurs du présent article ont effectué une analyse quantitative et une analyse qualitative des connecteurs logiques ayant pris pour leur corpus d'analyse les arrêts de la Cour de justice de l'Union européenne et de la Cour constitutionnelle de la République de Lituanie ainsi que les traductions vers le lituanien des arrêts de la Cour de justice.

Les tendances suivantes ont été remarquées : on emploie un assez grand nombre de connecteurs logiques dans les textes juridiques des deux langues. La variété des connecteurs logiques est bien plus remarquable en français qu'en lituanien. Par contre, dans les textes traduits du français vers le lituanien les traducteurs ont tendance à employer des connecteurs logiques plus variés qu'on en trouve dans les textes originaux. Ce qui mène à conclure que les traducteurs lituaniens devraient respecter plus les normes et les tendances de la langue juridique lituanienne.